

Πῆγαν ἐκείναις ἢ χρυσαῖς μας ὥραις,
καθὼς ἐφύγανε τὰ χελιδόνια
σὲ ἄλλα κλίματα, σὲ ἄλλαις χώραις.
Τ' ἄνθη περάσανε κ' ἤλθαν τὰ χιόνια.

Ἀλλὰ καθὼς ἡ γῆ μέσα στὰ πάγη
τοῦ λουλουδιοῦ τὸν σπόρο τὸν ζεσταίνει,
ὅμοια κ' ἡ καρδιά μου ἡ λυπημένη
μιὰ ἐλπίδα μέσ στὰ βάθη της φυλάγει.

Ἡ ἄνοιξη θενὰ ξανάλθη πάλι·
τὸν σπόρο μὲ στοργή θ' ἀναζητήσῃ
στὸ μνημῆμά του, γιὰ νὰ τὸν ἐξυπνήσῃ
μέσ στοῦ φωτός καὶ τῆς ζωῆς τὰ κάλλη.

Θὰ ἔλθῃ κ' ἡ ἀγάπη σου μιὰ μέρα
γλυκειά, σὰν τοῦ Ἀπρίλη τὸν ἀγέρα,
τ' ὄνειρο τῆς ἐλπίδος νὰ φιλήσῃ,
ποῦ μέσα στὴν καρδιά μου ἔχω σφαλήσει;

28η Νοεμβρίου 1895

ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΚΑΙ ΘΕΑΤΡΟΝ

Ζήτημά τι Διεθνούς Δημοσίου Δικαίου ἐκ τῶν γενικώτερον μὲν καὶ ζωηρότερον ἐνδιαφερόντων, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἐκ τῶν μᾶλλον ἀκανθωδῶν καὶ δυσεπιλύτων ἀνεφύη πρό τιнос ἐν Λαρίσση, προκειμένης παραστάσεως δράματός τινος, βασιζομένου ἐπὶ ἐπεισοδίου τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ιστορίας.

Καθ' ἃ ἐγράφη ἐκ Λαρίσσης ἡ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ πρόξενος τῆς Τουρκίας, νομίσας, ὅτι ἐκ τῆς παραστάσεως τοῦ Ἀθανασίου Διάκου προσβάλλονται τὰ συμφέροντα ἢ θίγεται ἡ ἀξιοπρέπεια ἢ φιλοτιμία τῆς γείτονος Ἐπικρατείας, ἐξητήσατο, ὅπως ἐμποδισθῇ ἡ μελετωμένη παράστασις, καὶ ἡ παρὰστασις, ὡς λέγεται, ἐκωλύθη.

Ὑπὸ πραγματικὴν ἔποψιν δὲν γνωρίζομεν πῶς ἔχει ἀκριβῶς ἡ ὑπόθεσις. Ἀλλ' ἀπολύτως εἶναι θέμα ἄξιον μελέτης, θέμα ἐκτεῖνον τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ πέραν τῶν κύκλων τῶν ἐπιστημόνων καὶ πολιτικῶν ἀν-

δρῶν, ἂν δικαιούται ἀντιπρόσωπος ξένης δυνάμεως νὰ ἐνεργήσῃ πρὸς παρακώλυσιν θεατρικῆς παραστάσεως ἢ νὰ παραπονεθῇ διὰ γενομένην παράστασιν, τὴν ὁποίαν θεωρῇ δι' οἰονδήποτε λόγον ἐπιζημίαν εἰς τὰ συμφέροντα τῆς Ἐπικρατείας του. Ἄλλως τε καὶ τὸ ζήτημα εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ἀναφυῇ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι οὐχὶ σπανίως καὶ ἐνεκα τῆς φύσεως τῶν πρὸς τὴν Τουρκίαν σχέσεών μας, καὶ πρὸ πάντων ἐνεκα τῆς ἐκάστοτε ὑπὸ λίαν ἐνοχλητικῶν καὶ δυσαρέστων πράγματι περιστάσεων ἐρεθιζομένης ὑπερευαίσθησias τῆς γείτονος Ἐπικρατείας.

Τὸ ζήτημα εἶναι λίαν δυσχερές, διότι προφανῶς ἐν αὐτῷ συγκρούονται δύο στοιχεῖα ἐπίσης σοβαρὰ καὶ ἐπίσης σεβαστά. Εἶναι φανερόν, ὅτι ἡ αὐτονομία τόπου τινὸς θὰ κατήντα ιδέα νεκρά, ἂν οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶχον τὴν ἐλευθερίαν νὰ διασκεδάζωσι, καθ' ὃν τρόπον ἐπιθυμοῦσιν. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα γίνεται ἐτι βαρύτερον, ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι λαός τις δὲν ἔχει τὴν ἐλευθερίαν νὰ θαυμάζῃ τοὺς ἐθνικοὺς αὐτοῦ ἥρωας, νὰ βλέπῃ εἰσὶν αὐτῶν δρώσας, διὰ τῆς θεατρικῆς ὑποβολῆς, τὰς μεγάλας αὐτῶν ἀρετάς, νὰ ἐμπνέται δι' ὑψηλῶν παρδειγμάτων τὴν ἀγνοτέραν φιλοπατρίαν καὶ νὰ διδάσκηται δι' ἡρωϊκῶν ἔργων τὸν θερμότερον ἡρωϊσμόν. Εἶναι τι ὁξέως προσβάλλον τὴν ἀνθρωπίνην συνείδησιν ἡ ἐκθίασις κατὰ τῶν μυχιατάτων πόθων μας, ἡ παρέμβασις, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ἢ ἐθνικὴν ἡμῶν ἐστίαν, ἡ παρακώλυσις τοῦ νὰ ἐκδηλώσωμεν πρὸς τὰς προσφιλεστέρας τῆς ψυχῆς μας ὑπάρξεις τὴν ἰδιάζουσαν πρὸς αὐτάς στοργὴν ἡμῶν καὶ ἀγάπην.

Ὑπὸ τοιαύτην ἐποψίν ἄμεσος ἐξεγείρεται ἡ ἀγανάκτησις κατὰ πάσης ἀπαιτήσεως τοιαύτης φύσεως, ὁποία εἶναι ἡ ἀπαίτησις ξένου ἀντιπροσώπου, ὅπως ἐμποδισθῇ ἡ ἐν τῷ Θεάτρῳ ἐξύμνησις τῆς ἀρετῆς ἐθνικοῦ ἥρωος.

Ἄλλ' ἂν τὸ πρᾶγμα εἶχε τοιαύτην μόνον τὴν ὄψιν, θὰ ἦτο λίαν ἀπλοῦν καὶ μὴ ἐπιδεχόμενον ἀντιλογίαν καὶ συζήτησιν. Αἱ τοιούτου εἶδους ἀπαιτήσεις θὰ ἦσαν ἀπολύτως ἀπαράδεκτοι, καί, σχεδὸν εἰπεῖν, ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέφωσιν ἀσφράγιστα τὰ περὶ αὐτῶν ἔγγραφα, εἴτε παρὰ Τούρκου ἀπηυθύνοντο εἴτε παρ' οἰουδήποτε.

Δυστυχῶς ὅμως ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ ὑπάρχει καὶ ἕτερον στοιχεῖον καθιστῶν δυσχερῇ καὶ κοπιώδη τὴν ἐπίλυσιν αὐτοῦ, καὶ τοῦτο ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων. Ἀληθῶς ἐφ' ὅσον ἡ ἀνθρωπότης ἐμπνέεται ὑπὸ τοιούτων ἰδεῶν, ὑφ' ὧν ἐμπνέεται σήμερον, ἐφ' ὅσον ἡ ἀνθρωπότης δὲν λαμβάνει τὸν προσήκοντα αὐτῇ κατ' ἄνθρωπον καὶ κατὰ δίκαιον ὀργανισμόν, ἐφ' ὅσον ἀδικία καὶ αὐθαίρεσις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον φανερά ἢ ὑποκριτικῇ διέπousι κατὰ τὸ πλεῖστον τὰς τύχας αὐτῆς, οἱ ἐθνικοὶ ἥρωες δὲν δύνανται σχεδὸν νὰ ἦναι ἄλλοι εἰμὴ οἱ προσβαλόντες col senno e con la mano τοὺς ξένους καὶ ἐχθρικοὺς λαούς. Ἄλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἐξύμνησις τῶν ἐθνικῶν ἡρώων ἔχει ἄμεσον σχέσιν μετὰ τὴν κατὰ ξένου τινὸς λαοῦ ἐξέγερσιν. Δὲν δύναται τις νὰ ὑμνήσῃ τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον χωρὶς νὰ ἐκθέσῃ τὴν θηριωδίαν τοῦ Τουρκικοῦ λαοῦ καὶ Κράτους, οὐδὲ νὰ θαυμάσῃ τὸν Κολοκοτρώνην χωρὶς νὰ οἰκτείρῃ

τὸν Δράμαλιν, οὐδὲ νὰ δοξάσῃ ἐν γένει τὰ μεγάλα τῶν ἐθνικῶν ἡρώων μας αἰσθήματα χωρὶς νὰ στιγματίσῃ τὰς ἀντιθέτους τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν μοχθηρίας καὶ κακουργήματα.

Ἀλλὰ τοῦτο προφανῶς ἥκιστα συντελεῖ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν φιλικῶν μετὰ τῶν γειτόνων σχέσεων. Οὐ μόνον δυσάρεστον ἐντύπωσιν εἰς τὰ ὦτα τῶν γειτόνων μας καὶ μάλιστα τῶν παρ' ἡμῖν ἀντιπροσώπων αὐτῶν θὰ παρῇγεν ἡ ἐκδήλωσις τοιούτων αἰσθημάτων—τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ ψυχολογικὴν δυσἀρέσκειαν δυναμένην ἴσως νὰ παραβλεφθῇ—ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πραγματικὴν ἐποψὴν δικαιοῦνται οἱ γείτονες νὰ ἀνησυχῶσι, διότι ἡ ἐξέγερσις τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, ἐξικνουμένη εἰς βαθμὸν τινα ἀναθρασμοῦ, φυσικῶς τείνει εἰς πραγματικὴν ἐξωτερίκευσιν, εἰς ὕλικήν τινα ἐκδήλωσιν, εἰς συγκεκριμένην ἐχθρικὴν ἐπίθεσιν· καὶ τότε ἡ ἐνέργεια διὰ λόγου μεταβάλλεται εἰς ἐνέργειαν διὰ σπάθης καὶ πυροβόλου.

Ἴδου τὸ ἕτερον στοιχεῖον τοῦ ζητήματος, ὑπὸ ἐποψὴν διεθνούς δικαίου, στοιχεῖον ἐπίσης σοβαρὸν καὶ ἐπίσης σεβαστὸν, ὅσον καὶ τὸ πρῶτον.

Πῶς θὰ λυθῇ ἡ σύγκρουσις τῶν δύο τούτων παραγόντων τοῦ ζητήματος ;

Προφανῶς τὸ ζήτημα δὲν δύναται νὰ λάβῃ γενικὴν ἐκ τῶν προτέρων λύσιν, ἀφ' οὗ κατ' αὐτὸ ἴστανται ἀντιμέτωποι δύο ἀρχαὶ καθ' ἑαυτὰς ἐπίσης ὀρθαί. Μόνον γενικαί τινες σκέψεις δύνανται νὰ δοθοῦν πρὸς ἐκτίμησιν τῆς φύσεως τῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα θὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος.

Αἱ δύο συγκρουόμεναι ὡς εἵπομεν ἀρχαί, τὸ συμφέρον τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας καὶ τὸ συμφέρον τῆς διεθνούς εἰρήνης, δὲν δύναται νὰ συμβιβασθῶσιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἰμὴ διὰ τῆς παρεμβάσεως τρίτου στοιχείου, τοῦ αἰσθήματος τῆς Τέχνης.

Ἡ Τέχνη δὲν κάμνει ἐχθροὺς, ἀπ' ἐναντίας δημιουργεῖ φιλίας. Τὸ αἶσθημα τῆς Τέχνης εἶναι ὡς τὸ αἶσθημα τῆς Ὁρησκείας, εἶναι ἄλυσις μυστικὴ συνδέουσα δι' ἀγάπης πάντας τοὺς θιασώτας της. Θὰ ἦτο ἀληθῶς παράδοξον ἂν τὸ Θεάτρον, εἰς τῶν βωμῶν, ἐφ' οὗ τελεῖται μία τῶν ζωηροτέρων μυσταγωγιῶν τῆς Τέχνης, ἀπετέλει ἐργαστήριον μίσους καὶ φόνων. Νομίζομεν, ὅτι ἐφ' ὅσον ἡ τεχνικὴ δράσις μελετᾶται ὑπὸ τὴν εἰλικρινῶς τεχνικὴν αὐτῆς ἐποψὴν, εὐρίσκεται ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ παραῇ τι κακὸν καὶ ἀπρεπές. Καθ' ἑκάστην παρατηροῦμεν, ὅτι καὶ αὕτη ἡ γυμνότης τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ὅταν διατυπῶται ὑπὸ μορφήν καλλιτεχνικὴν, οὐδὲν ἐγείρει ἄκροσμον καὶ ἀπρεπές αἶσθημα. Καὶ ἐν τῷ θεάτρῳ ἐφ' ὅσον τὸ ἐξεγερόμενον αἶσθημα διατελεῖ μόνον ἀγνῶς ὑπὸ τὸ κράτος τῆς Τέχνης, τῆς ἀγνῆς δηλ. τοῦ καλοῦ παραστάσεως, οὐδεμίαν δύναται νὰ ἐγείρῃ διάθεσιν προσβάλλουσαν ἀρετὴν τινα ἢ δικαιώματα οἰαδῆποτε. Ὡς βλέπομεν ἐν τοῖς Μουσείοις καὶ Πινακοθήκαις τὸ γυμνὸν ἄνευ σκανδάλου καὶ ἐρεθισμοῦ, οὕτω δυνάμεθα ν' ἀκούωμεν καὶ ἐν τῷ Θεάτρῳ ἐκφράσεις ὀργῆς καὶ ἀγανακτήσεως κατὰ γειτόνων λαῶν ἢ κατὰ προσώπων ἐλκυσάντων τὸ ἐθνικὸν μῖσος, χωρὶς ἐκ τούτου νὰ ἐρεθισθῇ τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν φρόνημα καὶ χωρὶς νὰ ἐξεγερθῇ ἡ κοινὴ ἀγανάκτησις.

Ἄλλ' ἐν τούτῳ ἦναι ἀληθές, δύνανται ὅμως νὰ παρουσιασθῶσι περιστάσεις ἐξωτερικαί, περιστάσεις ἐντελῶς ξέναι πρὸς τὴν Τέχνην καὶ τὸ Θεάτρον, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ ἀλλοιώσωσι τὸν χαρακτῆρα τοῦ πράγματος καὶ νὰ ἐπιβάλλωσι διάφορον τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος. Ἐν ἐποχῇ διεθνῶν περιπλοκῶν, ὅταν ἐπισκύψωσι γεγονότα προσβάλλοντα τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν, ἐν χρόνοις ἐπικειμένων κινδύνων ἐθνικῆς καταδουλώσεως καὶ ἐξευτελισμοῦ, ὅταν ἡ ἐθνικὴ εὐαισθησία ἐξαφθῇ εἰς βαθμόν, ὥστε τὸ ἐθνικὸν γόητρον καὶ συμφέρον νὰ κατακυριεύσῃ πάσης σκέψεως καὶ ἀσχολίας, οὐ μόνον τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀτόμων αὐτῶν, εἰς τοιαύτας κρίσεις στιγμὰς βεβαίως παράστασις δράματός τινος δύναται νὰ ἔχῃ πολιτικὴν σημασίαν σπουδαιοτάτην. Κατὰ τοιαύτας ἐποχὰς ἡ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ Θεάτρου διαδῆλωσις τῶν μεγάλων ἐθνικῶν χαρακτήρων καὶ ἡ ἐξύμνησις τῶν πατριωτικῶν πράξεων δὲν συγκινοῦσιν ἀπλῶς διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς ὑπάρχουσαν ἀπόλυτον καλλονήν, τὴν ἀνεξάρτητον χρόνου καὶ προσώπων καὶ ἱστορικῶν περιστάσεων, ἀλλὰ δρῶσιν ἐπὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν μᾶλλον διὰ τῶν γεγονότων διὰ τῶν ὁποίων παρίστανται.

Δὲν μᾶς ἐνθουσιᾷ ὁ Ἀθανάσιος Διάκος ἀπλῶς ὡς τύπος ἑμμονῆς ἐν τῷ καθήκοντι καὶ θυσίας ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλὰ μᾶς συγκινεῖ καὶ μᾶς συναρπάζει ὡς Ἕλληνα ἥρωα, ὡς ἀνὴρ ἐπιμεινῆς ὑπὲρ τοῦ πρὸς τὴν ἰδικὴν μας πατρίδα, πρὸς τὴν Ἑλλάδα μας, καθήκοντος, ὡς χαρακτήρ θυσιασθεὶς πρὸς τὸ συμφέρον καὶ πρὸς δόξαν οὐχὶ ἄλλων εἰμὴ ἡμῶν αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐναντίον οὐχὶ ἄλλων, εἰμὴ ὀρισμένων ἐχθρῶν, τῶν ἐπὶ σίῳνας τυράννων μας, τῶν Τούρκων. Ἐνταῦθα εἶναι φανερόν, ὅτι ἡ Τέχνη, τὸ ἀπολύτως ὡραῖον, ὑποχωρεῖ εἰς τὴν πραγματικότητα. Ἀντὶ νὰ ἐκμεταλλεῖται αὐτὴ, ἡ Τέχνη, τὰ γεγονότα πρὸς ἐκδήλωσιν τῆς ἀγνῆς μορφῆς της, κάμπτεται παρ' αὐτῶν καὶ χρησιμεύει αὐτὴ ὡς ὄργανον πρὸς ἀνάδειξιν τῶν γεγονότων, πρὸς ἐνίσχυσιν φρονημάτων καὶ διαθέσεων πραγματικῶν, πρὸς ἐπικράτησιν σχεδίων καὶ αἰσθημάτων πολιτικῆς φύσεως, αἰσθημάτων ἐσωτερικοῦ ἢ διεθνοῦς πολιτικοῦ ἐνδιαφέροντος.

Ὑπάρχοντος λοιπὸν τοιοῦτου ἐθνικοῦ ἀνυχθρασμοῦ, δικαιοῦται ξένη τις δύναμις νὰ προκαλέσῃ τὴν προσοχὴν τῶν τοπικῶν ἀρχῶν ἐπὶ τῆς κακῆς ἐπιρροῆς, τὴν ὁποίαν ἡ δύνατο νὰ ἐξασκήσῃ ἐπὶ τὴν διεθνῇ εἰρήνῃ ἢ παράστασις τοιοῦτων πατριωτικῶν ἔργων. Καθῆκον δὲ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν εἶναι νὰ ἐκτιμῇσωσι τὴν κατὰστασιν τοῦ δημοσίου φρονήματος, καί, ἀναλόγως τῆς φύσεως τῶν πρὸς τὴν παραπονουμένην Ἐπικράτειαν σχέσεων, νὰ ἐπιτρέψωσιν ἢ νὰ ἀπαγορεύσωσι τὴν θεατρικὴν παράστασιν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 18 Αὐγούστου 1895

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΘ. ΠΟΝΤΗΡΗΣ

